

<http://www.diva-portal.org>

This is the published version of a chapter published in *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund – en vital 50-åring: En jubileumsskrift*.

Citation for the original published chapter:

Olofsson, G. (2015)

Sociologin i Lund under 1960-talet – expansion, växtvärk, omvandling.

In: Gunnar Andersson & Magnus Jerneck (ed.), *Samhällsvetenskapliga fakulteten i Lund – en vital 50-åring: En jubileumsskrift* (pp. 167-183). Lund: Samhällsvetenskapliga fakulteten Lunds Universitet

N.B. When citing this work, cite the original published chapter.

Permanent link to this version:

<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:lnu:diva-42909>

Sociologin i Lund under 1960-talet – expansion, växtvärk, omvandling¹

Gunnar Olofsson

Från 1960 till 1968 femdubblades antalet studenter vid de filosofiska fakulteterna i Lund.² Denna expansion blev särskilt märkbar för de samhällsvetenskapliga ämnena. Ett ämne som i särskilt hög grad kom att härberga ett snabbt växande antal studenter var sociologi.

Kapitlet skildrar den sociologiska institutionen från några olika perspektiv. Först ges en kort skiss av hur de svenska universiteten hanterade den kraftiga ökningen av studentantalet under 1960-talet och av vad som var sociologiämnets särskilda förutsättningar för att växa under denna period. Sedan följer ett resonemang om de som läste ämnet och varför de gjorde det. Jag beskriver kort mina studier på ett-, två- och trebetygsnivån hösten 1962 till och med hösten 1963. Därefter går jag igenom de 127 personer som anställdes som lärare vid institutionen 1959–1976, från professorn, via lektorerna till amanuenserna. Till sist skildrar jag hur denna grupp sociologers senare livsbanor gestaltades, inom och utanför akademien.

BAKGRUND OCH SITUATION

Jag kom till Lund och började studera sociologi höstterminen 1962 och upplevde den expansion, växtvärk och omvandling som präglades Lunds universitet och särskilt då dess samhällsvetenskapliga del under 1960-talet. Efter att ha tagit två betyg i ämnet under läsåret 1962/63 blev jag anställd som andra amanuens från sommaren 1963 och fortsatte då att läsa ”trean” hösten 1963.³

Jag kom således in i ämnet i dess mest expansiva fas. Våren 1958 fanns det två (2) personer som i universitetskatalogen definierades som anställda i ämnet sociologi; åtta år senare var vi fyrtiofyra (44).⁴ I andra ämnen var tillväxten långsammare. Antalet anställda i ett stort läroverkslärarämne som Nordiska språk var 11 år 1958 och det ”bara” fördubblades till 22 på åtta år.

Hur hanterade universitetet studenttillströmningen?

Antalet studenter som sökte sig till universitetet ökade mycket snabbt under 1960-talet. Utvecklingen var densamma i många länder. Den skall jag inte närmare beskriva och analysera här. Däremot vill jag lyfta fram några av de förutsättningar som fanns, och som också skapades under denna tid, som ledde till att expansionen i särskilt hög grad kom att kanaliseras till de samhälls- och beteendevetenskapliga ämnena.

En del eftertraktade utbildningar hade ett starkt begränsat upptag vid denna tid; de var spärrade och krävde höga studentbetyg och att man valt vissa kurser på bestämda gymnasielinjer. Det gällde främst de s.k. ”prestigeutbildningarna”⁵ som återfanns vid den medicinska fakulteten, de tekniska högskolorna och de övriga fackhögskolorna, alltifrån sjukgymnast- och gymnastiklärarutbildningarna till tandläkarhögskolorna. Sociologi var ett ämne vars tillväxt gynnades av prestigeutbildningarnas spärrar på två sätt. Det var för det första ett fritt tillträde till studier i ämnet. För det andra var det ett av de ämnen med vars hjälp man kunde komplettera sina meriter för att sedan kunna komma in på en spärrad utbildning.

Av särskild betydelse för de utbildningar och ämnen som inte hade ett spärrat tillträde var den s.k. ”automatiken” dvs. den budgettekniska ordning som gjorde att ett ämne fick medel efter hur många studenter som registrerade sig för att läsa det. En stor ökning av antalet studenter ledde därmed till en snabb ökning av antalet lärare och hjälplärare.

Nya kategorier av universitetslärare hade tillkommit för att kunna bemästra den stora expansionen av antalet studenter. Först inrättades tjänster som universitetslektor, med en omfattande undervisningsskyldighet (så småningom 400 katedertimmar per år) och i en del fall också universitetsadjunkter (från 1965), en kategori som hade än fler undervisningstimmar (mer än 600). Kraven på att bli universitetslektor sattes lägre än för professorer eller docenttjänster – disputation plus undervisningserfarenhet skulle vara nog.

Det fanns från början ganska få fasta universitetslektorat vid Lunds universitet. Sociologiämnet använde sig flitigt av möjligheten att förordna filosofie licentiater som extra universitetslektorer. Det var en enkel och smidig process som i praktiken hanterades inom institutionen.

Deltidstjänster som amanuens (förste, andre och tredje) och assistent fanns i tjänsterepertoaren och institutionerna kunde snabbt öka eller minska deras antal efter behov.⁶

VAD GYNNADE SOCIOLOGINS EXPANSION UNDER 1960-TALET?

Budgetautomatiken och tillkomsten av de nya lärartjänsterna – särskilt då de extra universitetslektoraten – gynnade de ämnen som hade ett högt och stigande antal studenter. Sociologiämnet hade en extra fördel genom att det hade en bra ersättning per student – prislapp med dagens terminologi – då det var klassificerat som ett ”halvlaborativt” ämne, i linje med t.ex. psykologi. Ämnets undervisning innehöll moment som rymde olika slags övningar, såsom fältarbeten, exkursioner och laborationer. Det betydde att man både kunde och behövde anställa många amanuenser och assistenter som fungerade som hjälplärare. Dessa var lätta att rekrytera bland ämnets mera försigkomna studenter.⁷

Vidare var en termins studier i sociologi ett obligatoriskt inslag i både psykolog- och socionomutbildningen. Psykologistudenterna följde undervisningen vid institutionen medan socionomstudenterna fick sin sociologiundervisning av lärare som var anställda vid socialhögskolan; dessa lärare var utbildade sociologer.⁸ Ämnet kunde också tas in som ett tlllvalsämne i en pol.mag. examen och i vissa inriktningar inom juristexamen.⁹

Vilka läste sociologi – och varför

Varför studerade man sociologi på 1960-talet? Det fanns några tydliga motiv.

För en del var det ett nödvändigt inslag i det program eller den yrkesutbildning de gick på. Det gällde till exempel för dem som skulle bli socionomer och psykologer.

Många läste sociologi för att de ville – och behövde – komplettera sina studentbetyg för att komma in på spärrade utbildningar. Sociologi var ett accepterat ämne för kompletterande. Ett par betyg i sociologi kunde hjälpa den som ville bli gymnastikdirektör eller läkare, tandläkare eller jägmästare, att komma in på dessa spärrade utbildningar. En fil.kand. -examen i den osannolika kombinationen genetik och sociologi öppnade dörren till läkarutbildningen, även för den med det uslaste studentbetyg.

En tredje grupp läste sociologi för att det skulle passa in i en kandidatexamen eller som ett ämne i en pol.mag.¹⁰ En del läste ämnet ”för att något skulle man börja med”. Och så fanns det en med denna delvis besläktad grupp, de som läste ämnet av nyfikenhet och intresse – och jag var en av dessa, en av de inte alltför många.

Ämnets moderna karaktär, de valmöjligheter som gavs för olika specialinriktningar ökade också dess attraktivitet. Under senare dalen av

1960-talet tillkom också dess rykte som ett ämne med teoretisk bredd och en utveckling av nya metoder – och inte minst som ett ämne för unga radikaler.

Ämnets breda karaktär – bindestreckssociologin

Det fanns i den tidens grundläggande läroböcker en strävan att framställa att i princip varje samhällsfenomen kunde läggas under den sociologiska luppen. Det gällde t.ex. den ambitiösa grundboken ”Svensk samhällstruktur i sociologisk belysning” som skrivits av den första och kanske allra mest den andra generationens svenska sociologer, dvs. de forskare som kom att prägla ämnets institutioner i Sverige från mitten av 1950-talet fram till 1970-talet. I den boken finns en rad ambitiösa presentationer av ett stort antal samhällsrelaterade fält, från boende, befolkning och arbetsliv till religion, massmedia och brottslighet. En annan mer teoretiskt präglad grundbok under 1960-talets första hälft var Lundberg, Schrag & Larsens *Sociology*. Även i denna bok fanns en systematisk avprickning av en rad samhällsområden och samhällsproblem som alla kunde analyseras sociologiskt.

Undervisningen i ämnet gjorde också en poäng av den stora bredden, genom att av de fyra kurser som en termin rymde var det en kurs som studenterna själva kunde välja, en för ettbetygskursen och en annan för tvåbetygskursen. Självtalade jag först industrisociologi och sedan massmedia. Senare kom jag själv att undervisa i specialiteter som politisk sociologi och ekonomisk sociologi utifrån den systematiska smörgårdsbordsfilosofi som präglade uppläggningsstudier i ämnet. Denna inbyggda valfrihet användes som argument för att attrahera studenter – och bara det faktum att själv få välja en delkurs var ett bra argument för att välja sociologi. Denna uppläggning av ämnets undervisning och dess olika forskningsinriktningar gjorde att det föll sig naturligt för många att driva den områdesmässiga specialiseringen vidare. Området och fältet blev för många på sikt mera centralt än det som fanns av ämnesspecifik teori och metod. Från bindestreckssociologin låg vägen öppen för att forma nya vetenskapliga specialområden och på sikt också discipliner.

ATT BÖRJA LÄSA SOCIOLOGI I LUND HÖSTEN 1962

Jag började läsa sociologi hösten 1962. Det var då nytt som universitetsämne, bara 15 år gammalt. Torgny Segerstedt hade tillträtt en sociologiprofessur i Uppsala 1947 och Bertil Pfannenstill hade börjat undervisa

i ämnet i Lund från 1948.¹¹ Under 1950-talet formades och utbildades flera av de lärare jag kom att möta under 1960-talets första år – Harald Swedner, Rune Persson m.fl. Den första generationen lundasociologer hade ofta också studerat (praktisk) filosofi, psykologi och statistik. Gösta Carlsson, som kom från Stockholm, blev den förste professorn i ämnet (1958) efter att ha fått tjänsten som preceptor 1956.

Hur uppfattade jag sociologin när jag kom till Lund 1962? Ämnet var i kontrast till historia och statsvetenskap öppet för såväl aktuella som socialt låga problem som tidigare inte ansetts värdiga för vetenskaplig forskning. Ämnet var också metodologiskt friare och bredare – såväl observationer, samtal och intervjuer med människor, som postenkäter var givna och uppskattade kunskapskällor. I andra ämnen var de förkättrade intervjuerna ingen aktuell metod. De betraktas ofta som ovetenskapliga. Idag är intervjun som en vetenskaplig metod för att samla in kunskap erkänd bland historiker (”muntlig historia”) och statsvetare (till att börja med som ”elitintervjuer”).

Sociologin gav, när jag mötte den, ett *analytiskt utanför/utifrån-perspektiv* på samhället. Den gjorde det bl.a. genom att explicit hävda att samhällets kärna och viktigaste institutioner inte bara var de formella institutionerna, utan i mycket hög grad var de informella, vilket konkret innebar att dess grundläggande strukturer kunde finnas i det sociala livets säregna och myllrande mångfald.

Det som tilltalade mig var kombinationen av ämnets teoretiska, metodiska och empiriska bredd, att man som student fick välja vissa kursmoment efter intresse (valfrihet), att ämnet hade ett brett och folkligt tilltal – det var inte bara höga och allvarliga ämnen utan också problem som sprang ur det moderna vardagslivets komplexitet, inklusive låga och populära ämnen (brottslighet respektive fritid). Det var ett modernt ämne som riktade sig mot det nutida samhället – här fanns inga medeltida handskrifter, inga tomtar och troll, inte bondesamhällets traditioner.

En amerikansk sociologi

I Lund var ämnet vid den här tiden tydligt format av den amerikanska sociologin. De lokala stjärnorna från Uppsala och Stockholm hade inte stigit upp över horisonten – böcker skrivna av Torgny Segerstedt och Gunnar Boalt fanns inte på några kurslistor.

George Lundbergs positivistiskt förhoppningsfulla sociologi präglade den grundbok som inledde studiet (Lundberg, Schrag & Larsen,

Sociology). Med en cigarill i handen föreläste fil.lic. Sigfrid Malmberg¹² utan manus på teman från Lundbergs lärobok.¹³ Han tog ett exempel från morgonens utgåva av *Sydsvenska Dagbladet*. Utifrån det förklarade han ett begrepp eller ett resonemang från läroboken. Med den pedagogiken som grund blev det tydligt att begreppen och deras empiriska exemplifieringar inte var ett och det samma.¹⁴

Centrala sociologiska begrepp fick i läroboken utförliga exempel från det amerikanska samhället. Det var inte kulturella minoriteter som samer eller romer som presenterades. Det var Amish-folket som med sina bredbrättiga hattar och hästkärror fick illustrera den kulturella särartens speciella logik och fungera som exempel på sub- och kontrakulturernas starka kraft. Det bidrog också till att understryka distansen mellan begrepp och empiriska exempel. Sociologin kom därmed genom sin amerikanska orientering paradoxalt nog att visa samhällsbyggnadens villkorlighet och tillfällighet. Om man kunde begripa ett samhälle som det svenska genom att lära sig de generella principerna från litteratur som handlade om det amerikanska samhället blev den sociala villkorligheten faktiskt uppenbar. Socialantropologi ingick i grundkursen och gav oss en förståelse av att världen kunde se mycket annorlunda ut.¹⁵

Nästa steg i utbildningen, tvåbetygskursen, inleddes med George Homans arbete om *The human group*, en skickligt genomförd sekundär-analys av ett antal sociologiska och socialantropologiska arbeten. Det var så jag fick upp ögonen för Hawthorne-experimenten och det slags industrisociologi som byggde vidare på dem, inkl. den som ledde fram till human relationskolan, med dess betoning av skillnaden mellan formella och informella grupper.¹⁶ Herbert Hymans *Survey design and analysis* var en central metodbok på andra terminen. Jag läste och tog djupa intryck av Emile Durkheims bok om sociologins metodregler.

Den första kärnan i mitt sociologiska habitus blev den amerikanska sociologins dåvarande huvudfåra. Den förmedlades på trebetygsnivån både av en lärobok i funktionalistisk sociologi, Harry Johnsons *Sociology*, och av Robert K. Mertons magnifika och inflytelserika *Social theory and social structure*, med dess analys av anomiteorin, förståelsen av den politiska maskinen i USA som ett sätt att inkludera invandrargrupperna i det amerikanska samhället; ett exempel på ”latent funktion” (dvs. en funktion som en given institution fyller utan att det öppet sägs) och inte minst kapitlen om vetenskaps sociologi. Det var en radikal funktionalism, omöjlig att enkelt inordna i konservativ retorik. Den betydde mycket för att konsolidera

mitt första sociologiska habitus. På trebetygsnivån vidgades perspektiven ytterligare, till exempel genom Lipset & Smelsers samling av centrala uppsatser från 1950-talet (*Sociology: the progress of a decade*). I trebetygskursens metoddel läste vi Lazarsfeld & Rosenbergs *The Language of social research*. Den flankerades av John Madges bok om *The Origins of scientific sociology*, med dess noggranna dissekering av tolv berömda monografier och skolbildningar, alltifrån Durkheims bok om *Själmordet*, via Thomas och Znanieckis arbete om *The Polish Peasant* och Hawthorne-studierna (ännu en gång!) om amerikansk industri från 1930-talet, via Kinseys undersökning av amerikanska sexualvanor till Stouffers arbete om *The American Soldier*.

Gösta Carlsson hade en serie intressanta föreläsningar kring Leon Festingers teori om den kognitiva dissonansen. Långt senare kom jag att återvända till Festingers modell i ett försök att tillämpa den på analysen av ideologisk förändring (i *Sociologisk Forskning* 1985).

En del av metodkursen på tvåbetygsnivån var ett obligatoriskt deltagande i ett fältarbete. Där skulle varje student göra ett ganska stort antal (ca 15) besöksintervjuer. Jag gjorde mina intervjuer i Malmö inom ett projekt om rattonykterhet, ett projekt som drevs av Hans Klette.

Den ansvarige metodläraren, Rune Persson, beskrev denna påtvingade vidgning av de studerandes sociala erfarenheter som en viktig del av utbildningen, som ett sätt ”att lära ’prostadöttrarna’ hur samhället verkligen ser ut”, med hans pregnanta formulering. Han tänkte inte minst på de välartade psykologi-studenterna som läste sociologi som en del av sin psykologexamen. Men den urbana misären var okänd även för mig. Detta fältarbete gav mig inblick i en rad sociala miljöer som jag inte hade mött under min lantliga uppväxt.

På trebetygsnivån ingick en veckas studier med observation och intervjuer av det politiska livet i Ystad, en slags längre, sammanhållen metodlaboration. Det blev många intervjuer med lokala politiker och en kartläggning av olika organisationer inom det civila samhället i Ystad. Det var en del av Rune Perssons långsiktiga projekt inom politisk sociologi och fältarbetet var väl strukturerat. Hela gruppen bodde i Ystad under denna vecka, inklusive kursens lärare.

Dessa praktiska metodövningar på såväl två- som trebetygsnivån var viktiga erfarenheter för en blivande sociolog. På dessa sätt samlade vi in våra egna data – de problem och de fördelar som är en del av insamling och systematisering av egna data var viktiga att erfara och de gav oss en

bas för att värdera hur andra sociologers forskning gått till – och vad den därmed kunde bidra med.

På egen hand tillägnade jag mig Erich Fromms texter om den unge Marx, Marx själv, alienationsproblematiken via Robert Blauner m.m. Särskilt C. Wright Mills blev viktig, såväl *The Sociological Imagination* som hans böcker om makteliten och tjänstemännen i USA (*The Power Elite* respektive *White Collar*). Och så upptäckten av Levi-Strauss' fascinerande lilla bok om totemismen. Bengt Gesser rådde mig att läsa Thomas Kuhns och Derek Solla Price böcker om vetenskapliga revolutioner och vetenskapens tillväxt.

Med Homans bok i bagaget läste och fängslades jag av Sverre Lysgaards bok om *Arbeiderkollektivet*. Den lyfte fram den tunga insikten att socialitet och starka sociala band inte främst utvecklas i fritt valda sammanhang utan uppkommer som reaktioner på de tvingande gemenskaperna – från familjen och släkten, via grannskapet till värnpliktens och industriarbetets världar. Temat i Lysgaards bok, industriarbetarnas underordning, blev en bro mellan sociologin och mitt politiskt-intellektuella engagemang.

HUR MÅNGA VAR SOCIOLOGERNA UNDER DET ”LÅNGA SEXTIOTALET”?

Här ovan har jag kort skisserat lite av vad sociologin kunde erbjuda den som läste den i början och mitten av 1960-talet, dvs. vid den tid då den samhällsvetenskapliga fakulteten formades och blev den institutionella ramen för ett antal ämnen som tidigare ingått i den humanistiska fakulteten.

På annat håll i denna skrift finns det statistiska uppgifter om såväl antalet studenter som antalet lärare vid de olika institutionerna inom fakulteten.¹⁷ I denna del av mitt kapitel skall jag mera i detalj beskriva hur antalet som var anställda som lärare och hjälplärare vid den sociologiska institutionen utvecklades under perioden 1959–1976. Jag vill försöka fånga en del av de strömmar som tog vägen genom ämnet. Utifrån en lista över alla de som någon gång under åren 1959 till 1976 varit anställda av institutionen kan vi se ett flöde av människor som kom och stannade, sådana som kom och gick, eller de som kom och gick vidare.

Om vi först utgår från fakultetens egen statistik över antalet anställda för åren 1964 och 1974 så ser det ut som om utvecklingen vid institutionen var ganska stillsam och rätlinjig. Se tabell 1.

	1964			1974	
	Män	Kvinnor		Män	Kvinnor
Prof	1	0	Prof	2	0
Lek	6	1	Lek	9	3
FO-ass	1	0	FO-ass	1	2
Bitr lärare	0	1	Forskningsass	0	0
Assistent	3	1	Assistent	0	0
Amanuenser	10	3	Amanuenser	5	1
Summa	21	6	Summa	17	6

Tabell 1. Antal anställda vid sociologiska institutionen 1964 och 1974, enligt fakultetens statistik.

I tabellen ovan har jag hämtat uppgifterna om antalet anställda vid Sociologiska institutionen från fakultetens officiella personalstatistik. Det ser inte ut att ha hänt så mycket under de här tio åren. En viss akademisk förtätning har skett, personalen har i genomsnitt lite mer kompetens – lektorerna och forskarassistenterna har blivit fler, medan amanuenserna och assistenterna har blivit färre. Men dessa siffror berättar bara en liten del av institutionens och ämnets utveckling och förändring under den här perioden.

Ett dramatiskt 1960-tal

Ser vi till hur antalet personer som var knutna till den sociologiska institutionen förändrades år från år blir bilden en annan och mera dramatisk.

Jag har gått igenom de förteckningar över den anställda personalen som listas i universitetets kataloger från 1959 t.o.m. 1976.¹⁸ Dessa personalförteckningar tar upp de personer som har haft någon form av *läraryrke* vid institutionen.

Det är flera grupper av människor som under dessa år var knutna till den sociologiska institutionen som inte ryms inom de här tjänstekategorierna, men som ändå i högsta grad var aktiva. Och då tänker jag inte främst på den stora mängd av studenter som passerade genom institutionen, läste ämnet, tog sina betyg och skrev sina uppsatser.

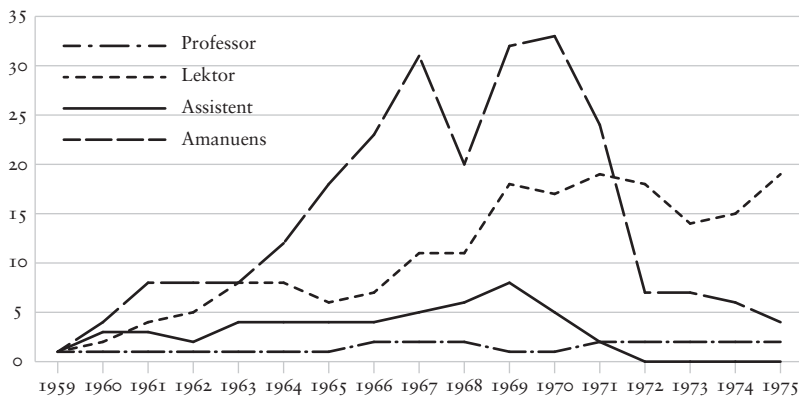
Det är två väsentliga kategorier som saknas. För de första de som bedrev licentiand- och senare doktorandstudier och som då finansierades av olika slags stipendier.¹⁹ När jag ställde samman ett excel-ark med alla personer

som förtecknades som knutna till institutionen utifrån uppgifterna i universitetskatalogerna försvann bekanta namn under ett par år för att senare återkomma. I många fall hade de under tiden haft licentiand- eller doktorandstipendium. Men de som *enbart* haft stipendier under den period jag kartlagt finns inte med i katalogerna och saknas därför i materialet.

En andra viktig grupp som saknas i tjänsteförteckningarna är de forskningsbiträden och forskningsassistenter som arbetade i de olika projekt som drevs av forskare och lärare vid institutionen. Det var inte minst alla de som under 1960- och 1970-talen arbetade på något av de många projekt som Harald Swedner organiserade. Det rörde sig om en rad stora projekt med socialpolitisk inriktning (t.ex. Östergårdsprojektet), kultursociologiska projekt (bl.a. kring teater och teaterpublik), samt om bebyggelse och segregation, skolor, invandring och migration. Sådana externt finansierade forskningsprojekt var en viktig del av verksamheten vid institutionen och de blev med tiden allt viktigare. Det var tidvis en stor grupp personer, tydligt förankrade på institutionen, nära knutna till forskningsledaren och närvarande i dess korridorer och tjänsterum, men i mindre mån som deltagare på de allmänna seminarierna och i doktorandkurserna.

Utifrån uppgifterna i universitetskatalogerna har jag samlat alla som någon gång var upptagen som *anställd lärare* vid sociologiska institutionen i ett excel-ark. De uppgifter som ingår är namn, födelseår och vilken typ av anställning respektive person haft för vart och ett av åren (Figur 1).

Vi får då följande resultat för åren 1959–1976.

Figur 1. Antal anställda vid Sociologiska institutionen 1959–1976.

Källa: Universitetskatalogen

Under flera år i mitten och slutet av 1960-talet var antalet amanuenser och assistenter mycket stort – mellan 25 och 40 stycken. Antalet lektorer – och då inräknat jag här de extra universitetslektorerna – ökade successivt och stadigt under denna period, en ökning som blev bestående i motsats till amanuensernas uppgång och fall.

I början av perioden var de allra flesta extra lektorer filosofie licentiat. Under 1960-talet och fram till 1973 var det många som en tog en fil.lic. i sociologi, dvs. under en examensordning som gjorde att en sådan licentiatexamen jämfördes med den nya doktorsexamen. Åtskilliga av dem som sedan burit upp institutionens undervisning och forskning fick lektorstjänster utifrån sin fil.lic. och kunde sedan meritera sig som docenter.²⁰

Mot slutet av perioden ökade antalet som hade tjänst som forskarasistent eller hade blivit docenter påtagligt. Vid mitten av 1970-talet hade ämnet i den meningen vetenskapligt konsoliderats.

DE KOM, DE PASSERADE, DE STANNADE, DE GICK VIDARE

Listan över alla de som i någon period varit fast eller tillfälligt anställda under ämnets formativa period rymmer totalt 127 personer, som är upp-tagna som knutna till institutionen något år mellan 1959 och 1976. Det är givetvis främst inom gruppen av de deltidsanställda som rörelserna in och ut är mest påtagliga. Många var anställda som amanuenser en kortare tid. En del valde andra studiebanor eller fick jobb utanför akademien. Andra stannade kvar vid institutionen och universitetet och i många fall blev de senare doktorander, med eller utan studiestöd.

Lundasociologernas livsbanor- tre olika flöden.

För det första kan vi identifiera en grupp som stannat kvar i ämnet sociologi, vid institutionen i Lund eller på annat håll.

För det andra en grupp som med en sociologisk examen i bagaget kommit att medverka till att upprätta nya discipliner och studiefält, eller att träda in i sådana fält som redan etablerats. Det gäller för flera av de sociologer som fanns vid institutionen under första delen av 1960-talet. Harald Swedner blev senare en av de första professorerna i ämnet socialt arbete (Göteborg). Samma väg och in i samma ämne följde senare Rosmari Elaisson-Lappalainen som professor i Lund efter en mångskiftande bana. Samma väg tog Sven-Axel Månsson, som blev först docent (i Lund) och sedan professor i socialt arbete i Göteborg. Göran

Gustafsson blev tidigt professor i religionssociologi vid den teologiska fakulteten i Lund, Ulla Bondesson blev professor i kriminologi vid Köpenhamns universitet efter en kort vända på den rättssociologiska institutionen i Lund. Karl Erik Rosengren hade efter licentiatexamen i litteraturhistoria fått söka sig till sociologiämnet för att kunna lägga fram sin doktorsavhandling om det litteratära systemet. Han kom därefter att bygga upp massmedieforskningen i Lund som professor i Medie- och kommunikationsvetenskap.

Den jugoslaviske fysikern Stevan Dedijer gled en tid omkring i institutionens korridorer för att därifrån gå vidare till Forskningspolitiska institutet och lägga grunden till ämnet forskningspolitik, ett ämne och ett institut/institution som senare kommit att härberga flera disputerade sociologer (Anders Granberg, Richard Stankiewicz och inte minst Mats Benner). Håkan Wiberg kom från filosofin och matematiken och gick vidare till freds- och konfliktforskning i Köpenhamn efter en period som professor i sociologi i Lund.

Går vi en smula längre fram i tiden så har en rad av dem som disputerade i Lund i ämnet sociologi kommit att blir professorer i andra ämnen, och i ett antal fall också vara med om att bygga upp nya forskningsområden och discipliner. Bland dem som kom in i ämnet under tiden fram till mitten av 1970-talet gäller detta för Boel Berner (som varit ledande i tillblivelsen av temat teknik och samhälle vid Linköpings universitet); Björn Fryklund inom IMER-området samt Staf Callewaert som kring sig utvecklade en stark utbildningssociologisk miljö inom pedagogikämnet i Köpenhamn. En period var Astrid Norberg amanuens i sociologi. Hon kom sedan att spela en central roll för att etablera vårdvetenskap som akademisk disciplin i Sverige. Håkan Hvitfeldt blev massmediaprofessor i Göteborg.²¹

Många andra inom denna kohort Lundasociologer har varit ledande inom olika specialområden inom ämnet ram – Bengt Furåker som professor i arbetsmarknadsforskning vid sociologiska institutionen i Göteborg; Göran Djurfeldt och Staffan Lindberg som professorer inom utvecklingsforskning vid Sociologiska institutionen i Lund och varit betydelsefulla grundare av utbildnings- och forskarnätverket SASNET medan Anna Lisa Lindén (Thelander) varit professor vid Sociologiska institutionen i Lund med inriktning mot fält som bebyggelse, miljöpåverkan och hållbar utveckling och aktiv i uppbygganden av en samhällsvetenskaplig miljö- och klimatforskning.

Några gick vidare ...

Och för det tredje finns det en stor grupp som efter en period som anställd vid Sociologiska institutionen funnit andra livsbanor och arbeten. Det gäller inte minst den rad av unga sociologer som ett eller ett par år under sin studietid varit amanuenser eller assistenter. Riksdagsledamöter blev Britta Bergström och Per Gahrton; Alhadi Khalaf och Filipe Faria kom att spela ledande politiska roller i sina hemländer; tjänstemän i EU-kommissionen blev exempelvis Heimo Claasen och Filipe Faria. Ledamöter av EU-parlamentet blev Per Gahrton och Herman Schmid. Ambassadörer för sitt hemland blev Billy Modise. Stig Fredriksson blev knuten till *Jönköpingsposten* och chef för Herenco; här bidrog nog ingiftet i ägarfamiljen Hamrin. Christian Andersson har varit både diplomat och radiojournalist, chef för EU-parlamentets kontor i Sverige för att till sist återvända till akademien som journalistiklektor vid Södertörns högskola. Chef för AMS och senare landshövding blev Göte Bernhardsson och Levi Svenningsson blev en hög funktionär inom LO och departementen. I båda dessa fall var de politiska meriterna väl så viktiga som de akademiska.

... medan andra fortsatte

En betydande grupp av de som verkade som amanuenser och assistenter under den tid jag granskat har fortsatt på den sociologiska forskar- och lärarbanan, mer eller mindre framgångsrika. Flera fick tjänst i Danmark eller Norge. Staf Callewaert, först i Aalborg, sedan i Köpenhamn; Lennart Rosenlund i Stavanger; Carl-Ivar Carlin fick jobb i Odense; Ingmar Böök, Robin Cheesman och Herman Schmid kom till Roskilde Universitetscenter medan Göran Djurfeldt och Gunnar Olofsson sökte sig till Köpenhamns universitet i början av 1970-talet. Eva-Stina Bengtsson (Lyon) flyttade till London och South Bank University.

Många bland de som var anställda under senare delen av 1960-talet och början av 1970-talet har på olika sätt genom sin forskning breddat, fördjupat och skapat nya betydande forskningsfält inom sociologi-ämnet som professorer i ämnet. Vi kan här nämna Bengt Gesser, Göran Therborn, Ann-Mari Sellerberg, Thomas Brante, Margarerta Bertilsson och Gunnar Olofsson – utöver alla tidigare nämnda.²²

De som i egenskap av studenter i sociologi valde att fördjupa sina studier i ämnet fram till en doktorsexamen blev i många fall betydelsefulla för det unga ämnets innehåll, breddning och fördjupning. Ämnets tidiga öppenhet för nya forskningsinriktningar, och för nya empiriska fält, har

utgjort en grund för både en intern konsolidering och samtidigt en utveckling av nya forskningsfält och discipliner.

TILL SIST

En tidig internationell profil

När jag gick igenom universitetskatalogerna och de uppgifter de hade om de samhällsvetenskapliga institutionerna var det mycket påtagligt att den sociologiska institutionen avvek från de andra i ett särskilt avseende – öppenheten för att anställa hjälplärare och lärare som kom från länder i andra världsdelar. Sociologiska institutionen svarade för en klar majoritet av dessa lärare inom fakulteten. Jag har nämnt Billy Modise men vi kan också lägga till namn som William Ogionwo, Chudi Nwabachili, Chagan Laloo, Alhadi Khalaf, Ndidi Chibogu, Awad Abdallah m.fl. Det var således inte först med den latinamerikanska exilens inflöde under 1970-talets senare del som institutionen fick en internationell prägel – den fanns där redan under 1960-talet, då den representerades av personer från europeiska länder och länder i södra och östra Afrika samt mellanöstern.

Expansionens följder

Det stora inflödet av både studenter och lärare under de första tio-femton åren till den sociologiska institutionen gav institutionen en storlek och akademisk täthet som ledde till att påfallande många av dem som kom in i ämnet och blev anställda under denna tid kom att fortsätta som lärare och forskare hade framgång på den akademiska banan. Det gäller inte bara de som stannade kvar i Lund och inom ämnet. Många sökte sig till andra universitet, i Sverige, i Norden eller i övriga Europa och länder i andra världsdelar. Ämnets vittfamnande karaktär – bindestreckssociologin! – kom att bli gynnsamt för att formera nya specialiteter och nya discipliner.

I det här kapitlet har jag visat på några viktiga utvecklingslinjer för lundasociologerna. Hur sociologin i Lund kom att förändras i och med denna expansion och rekrytering, innehållsligt, metodiskt och teoretiskt, behandlas inte här. Men det vore intressant om någon tog sig an den frågan liksom även av hur det har gått för de generationer av lundasociologer som tillkommit från mitten av 1970-talet fram till idag.

Noter

1. Tack till Anna Lisa Lindén, Göran Gustafsson, Ingrid Jönsson, Sven Marke och Gunnar Andersson för synpunkter och uppslag.
2. Gesser 1971.
3. Göran Gustafsson, sedermera professor i religionssociologi i Lund, berättar att han blev anställd som amanuens efter att ha tagit två betyg i ämnet vt 1960. Kravet var att han skulle fortsätta att läsa trebetygskursen. (Intervju 8.12.2014)
4. I realiteten var det åtskilligt fler som var knutna till institutionen vid bägge tillfällena. Stipendiater, timanställda, för projekt anställda forskningsassistenter m.fl. räknades inte in i de lärarkategorier som universitetskatalogen tog upp. Se vidare nedan.
5. Gesser 1971.
6. Från mitten av 1960-talet planerades utbygganden av universitetsfilialer, vilka också inrättades från 1967. Lund fick en filial i Växjö. Hit skulle en del av grundutbildningen kunna förläggas och här experimenterades mycket med yrkesinriktade utbildningar redan från början. Sociologi var ett av de ämnen som från början gavs i Växjö. Av de som var anställda i Lund flyttade flera till filialen och senare högskolan i Växjö – exempelvis Arnold Mullaert, Dahn Sturesson, Sven Windahl och Göran Jense.
7. Magnus Söderström, tidigare rektor vid Växjö universitet, beskrev målände hur han blev anställd vid Pedagogiska institutionen i Uppsala. När terminens kull av trebetygsstudenter fått sina betyg så tillfrågades de av institutionens studierektor om de vill bli anställda. Den som fått spets (VG) i betyget kunde bli assistent, den som fått en slät trea (G) kunde bli amanuens.
8. Arne Ekdal, Sven Marke, Göran Gustafsson, Anna Lisa Thelander (Lindén) m.fl.: jag hade själv tjänstgöring där ett år i början av 1970-talet.
9. Under slutet av 1960-talet ökade efterfrågan på sociologiundervisning bland olika yrkesgrupper på andra orter i regionen. I samarbete med Kursverksamheten, TBV och ABF gav institutionens lärare utbildning i sociologi (ett betyg, dvs. första terminens kurs) på flera orter, exempelvis Malmö, Kristianstad, Helsingborg, Växjö, Jönköping etc.
10. De som valde att läsa de externa kurserna på olika orter i regionen (se not 7 ovan), ville ofta komplettera en utbildning man redan hade. När det nya undervisningsämnet Socialkunskap inrättades på gymnasiet valde exempelvis många lärare att komplettera sin lärarutbildning med ett betyg i sociologi. Sociologi med socialpolitik blev senare en obligatorisk kurs för blivande gymnasielärare i samhällskunskap och socialkunskap.
11. Jfr. Larsson 2001.
12. Malmberg hade gett ut ett litet kompendium om sociologins historia.

13. Men det som verkligen satte sig i mitt minne och det råd jag omedelbart följde var detta yttrande: ”Det är bra att ni läser kurslitteraturen, men det blir inget av er om ni inte läser minst lika mycket till.” Det rådet följde jag. När jag försökt förmedla detta vidare till senare generationer av studenter jag föreläst för eller i samband med doktorandkurser jag gett, har det inte alltid mötts av entusiasm.
14. Några år senare gjorde den engelske sociologen Tom Bottomore ett försök att avanglifera en grundläggande sociologisk lärobok, när han i sin *Sociology – an introduction* från 1964 försökte förfrämliga och förallmänliga sociologins grundbegrepp för de anglosaxiska studenterna genom att ständigt ge exempel från det indiska samhället.
15. Det var t.ex. implikationen av Margeret Meads lilla bok om *Manligt, Kvinnligt mänskligt* med dess tydliga budskap att könens dominans och underordning i olika samhällen inte var evig och för alltid given.
16. Men också en god grund för senare års skepsis mot och kritiska hållning till human relation-skolan i arbetssociologin.
17. Se www.sam.lu.se och Olof Nelssons kapitel.
18. Jag har utgått från de kataloger som avser antingen höstterminen varje år, fram t.o.m. 1966, och under den senare delen av perioden avsåg läsåret. Fr.o.m. 1976 blev denna personalkatalog årlig och gällde kalenderårsvis.
19. De som hade s.k. lektorstimmar utöver sitt stipendium finns i några fall medtagna i katalogerna. De har dock inte inräknats i de olika tjänstekategorierna.
20. Det gäller för exempelvis Rune Persson, Göran Lindberg, Anna Lisa Lindén (Thelander), Bengt Gesser och Alhadi Khalaf. Tre av de som tog en gammal fil. lic. gick vidare till doktorsgraden: Ulla Bondesson, Göran Gustafsson och Göran Therborn.
21. Många något yngre lundasociologer har kommit att verka i och övergå till andra discipliner eller varit med om att bygga upp sådana. Det gäller till exempel Tomas Peterson och idrottsvetenskap, Ingrid Sahlin har gått till socialt arbete medan genusvetenskapen har blivit Diana Mulinaris fält. Till forskningspolitiken Mats Benner, till folkhälsovetenskapen Lone Scocozza och Anders Persson till utbildningsvetenskapen.
22. Flera andra lundasociologer har blivit professorer i ämnet. En av dem som under tiden 1958–1976 inte finns upptagna i katalogen är till exempel Ingrid Jönsson (då forskningsassistent på olika projekt). De som enbart hade utbildningsbidrag, läste på studielån, eller var forskningsassistenter finns inte upptagna i källan. Bland markanta namn som något senare kom till Sociologiska institutionen och sedan disputerade där kan nämnas Johanna Esseveld och Ron Eyerman.

För den som vill veta mer:

Lunds universitet. Sociologiska institutionen (1997). *Årsbok. 1996, Från seminarium till storinstitution – sociologi i Lund 1947–1997*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet. Minnesbilder och personliga anekdoter från olika tidsperioder.

I antologin *Det personliga är sociologiskt* (Liber 2014), sammanställd av Gunnar Andersson, Thomas Brante och Christofer Edling finns minnesbilder från denna epok hos de författare som var knutna till institutionen under den tid som denna essä berör: Boel Berner, Margareta Bertilsson, Thomas Brante, Rosmari Eliasson Lappalainen, Bengt Furåker, Staffan Lindberg, Gunnar Olofsson och Göran Therborn. (Johanna Esseveld kom lite senare till Lund.)